Eduskunnan ympäristövaliokunta
YmV@eduskunta.fi
Lausuntopyyntönne 28.10.2020
HE 182/2020 VP HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAEIKSI RAKENNUSPERINNÖN SUOJELEMISESTA ANNETUN LAIN JA RIKOSLAIN 48 LUVUN 6 §:N MUUTTAMISESTA

Pirkanmaan maakuntamuseolta pyydetään lausuntoa otsikon mukaisesta esityksestä. Pirkanmaan maakuntamuseo toimii opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämänä Museolain mukaisena alueellisena vastuumuseona ja siten mainitun lain 7 §:n mukaisena kulttuuriympäristön, erityisesti rakennetun ympäristön ja arkeologisen kulttuuriperinnön, asiantuntijana maakunnassa.

Pirkanmaan maakuntamuseo on muutosesityksen aiemman valmistelun yhteydessä antanut ympäristöministeriön lausuntopyynnön mukaisesti vastaukset määriteltyihin kysymyksiin Lausuntopalvelu.fi - sähköisen palvelun kautta 17.6.2020 (diar. 302/2020). Seuraavassa Pirkanmaan maakuntamuseo esittää kannanottonsa hallituksen esitykseen niiden kohtien osalta, joihin maakuntamuseolla on kommentoitavaa alueellisen vastuumuseon näkökulmasta. Pirkanmaan maakuntamuseo osallistuu alueellisena vastuumuseona myös eduskunnan ympäristövaliokunnan asiantuntijakuulemiseen 17.11.2020.

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Maakuntamuseo pitää esityksen perusteena olevia tavoitteita myönteisinä sekä rakennusperinnön suojelun että alueellisen vastuumuseon kulttuuriympäristötehtävän hoitamisen kannalta. Menettelyihin esitetyt muutokset myös edistävät kansalaisten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta rakennussuojelua koskevassa päätöksenteossa. Luopuminen rakennussuojelupäätösten alistamisesta ympäristöministeriön vahvistettaviksi tullee lyhentämään päätösprosessia, mitä maakuntamuseo pitää erittäin tärkeänä. Nykylain yhteydessä käsittelyaika on muodostunut vuosienkin mittaiseksi, mikä ei ole rohkaissut paikallisia toimijoita rakennussuojeluesitysten tekoon ja mahdollisesti osaltaan heikentänyt rakennusperintölain uskottavuutta ja käytettävyyttä suojeluvälineenä. Valitusmenettely suoraan alueelliseen hallinto-oikeuteen selkeyttää niin ikään prosessia.

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelut

Pirkanmaan maakuntamuseo pitää rakennusperintölain uudistusta rakennetun ympäristön laadun vaalimisen kannalta perusteltuna ja valtakunnallisen kulttuuriympäristöstrategian tavoitteiden mukaisena. Vuonna 2020 voimaan tulleen uuden museo-lain myötä on luotu alueellisten vastuumuseoiden järjestelmä, jossa alueellisilla vastuumuseoilla on laaja kulttuuriympäristötehtävä. Kulttuuriympäristön arvojen vaaliminen sisältää maankäytön ohjausta viranomaisena ja kulttuuriympäristön arvojen säilymisen edistämistä niin lakiperusteisin kuin ns. pehmeän suojelun keinoin. Rakennusperintölain uudistus tukee alueellisia vastuumuseoita tehtävänsä selkiyttämisessä ja maankäytön ohjauksen prosessiensa kehittämisessä.

2 Nykytila ja sen arviointi

Pirkanmaan maakuntamuseo toteaa, että nykytilannetta on esityksessä arvioitu asianmukaisesti ja tunnistettu monipuolisesti lain uudistamista perustelevat tarpeet.

3 Tavoitteet

Rakennusperintölakiin esitettyjen muutosten tavoitteista maakuntamuseo toteaa, että rakennussuojelun menettelyjen sujuvuudella on tärkeä rooli yleisen kulttuuritahdon ja rakennussuojeluun myönteisesti suhtautuvan kansalaismielipiteen ylläpitämiseksi. Lisäksi pitkittynyt käsittely voi merkittävästi vaarantaa rakennusperintökohteiden säilymistä. Alueellisen vastuumuseon näkökulmasta viranomaisroolien selkeyttäminen on tervetullutta. Esimerkiksi Pirkanmaalla yhteistyö maakuntamuseon ja ELY-keskuksen välillä suojelukysymyksissä on perinteisesti ollut avointa ja sujuvaa. Uuden vastuumuseomallin myötä on tullut hyvä tilaisuus päivittää työnjakoa, ja rakennusperintölain uudistus vastaa tähän tarpeeseen.

Pyrkimys selkeyttää sitä, ketkä ovat asianosaisia on erittäin kannatettava tavoite ja tuo rakennusperintölakia periaatteiltaan lähemmäs muuta rakennussuojelulainsäädäntöä, kuten maankäyttö- ja rakennuslakia.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1. Keskeiset ehdotukset

Asian vireilletulo

Rekisteröityjen yhteisöjen esityksenteko-oikeuden laajentaminen on hyvä uudistus. Yhdistyksen toimialan ulottaminen rakennetun ympäristön laatuun vaikuttamiseen noudattaa perustuslain pyrkimyksiä; paitsi esityksessä mainitun 20 §:n 2 momentissa säädetyn, myös saman pykälän 1 momentissa säädetyn vastuun toteutumisen osalta. Pirkanmaan maakuntamuseo huomauttaa, että suojeluesityksen tekevä yhteisö voi olla myös valtakunnallinen toimija, toisin kuin kohteen sijaintikunta tai alueellinen vastuumuseo, jotka toimivat alueellisin perustein. Tämä voi paitsi lisätä esitysten painoarvoa, myös edistää uhanalaisten rakennus- tai ympäristötyyppien säilymistä, jos tiettyyn rakennusperinnön lajiin perehtynyt yhdistys ottaa suojeluesityksen tehtäväkseen tai laatii useita kohteita sisältävän temaattisen suojeluesityksen. Tämä edistää arvoiltaan heikommin tunnistettujen tai muuten suojelun valtavirrasta katveeseen jäävien kohteiden säilymistä.

Rakennusperintölain mukaisen suojeluesityksen tekijäjoukkoa esitetään laajennettavaksi alueellisiin vastuumuseoihin. Pirkanmaan maakuntamuseo pitää tätä tarpeellisena ja lain tavoitteita edistävänä uudistuksena. Kuten hallituksen esityksessä todetaan, vastuumuseoilla on sellaista toimialueensa rakennusperintöön liittyvää tietoa ja syvällistä tuntemusta, joka edesauttaa sujuvaa prosessia suojeluesityksen käsittelyssä. Alueellisella vastuumuseolla on myös ensikäden tietoa alueensa rakennusperinnön tilasta yleisesti sekä yksittäisistä kohteista tai rakennustyypeistä, jolloin rakennussuojeluesitykset on mahdollista kohdistaa erityisen uhanalaisiin tai erityisen hyvin rakennusperintölain nojalla suojeltavaksi soveltuviin kohteisiin. Kaiken kaikkiaan alueellisten vastuumuseoiden esittäjäoikeus korostaa lain koko maata koskevia suojelutavoitteita ja vahvistaa alueellisen vastuumuseon asiantuntijuutta kulttuuriperinnön kysymyksissä.

Kuultavan naapurin käsitteen yhtenäistäminen vastaamaan maankäyttö- ja rakennuslain mukaista naapurin käsitettä on tarpeen erityisesti kansalaisnäkökulmasta. Eri suojeluvälineet ja niiden prosessit eivät välttämättä ole tunnettuja alueen asukkaiden, kiinteistönomistajien ja -haltijoiden keskuudessa, joten yhdenmukainen kuulemiskäytäntö edistää hallinnon avoimuutta ja osallisuutta. Kuultavien jakamisesta kahteen ryhmään maakuntamuseo huomauttaa, että harkinnan perusteita ei ole täysin selkeästi kuvattu esityksessä. Suojeluesityksen kohteen erityispiirteiden tai käyttötarkoitukseen liittyvillä asiantuntijoilla tarkoitettaneen ensi sijassa kohteen tähänastiseen käyttöön liittyvien teknisten tai rakenteellisten yksityiskohtien asiantuntijoita, ei niinkään tulevan käytön määrittelyyn perehtyneitä. Nykyisen rakennusperintölain soveltamisessa on pyritty siihen, että suojelumääräyksissä ei otettaisi voimakkaasti kantaa rakennuksen tuleviin käyttötarkoituksiin. Tätä periaatetta on syytä edelleenkin noudattaa.

Suojelua koskeva päätös ja muutoksenhaku

Esitys, että myönteisen suojelupäätöksen vahvistaminen jää pois ympäristöministeriön tehtävistä ja ELY-keskuksen päätös jää lainvoimaiseksi, selkeyttää ja nopeuttaa prosessia huomattavasti. Pirkanmaan maakuntamuseo katsoo, että tämä on merkittävä tekijä suojeltavaksi esitettyjen rakennuskohteiden mahdollisimman hyvän säilymisen vuoksi sekä kiinteistönomistajien tasavertaisen kohtelun kannalta.

Muutoksenhaun ohjautuminen hallintovalituksena alueelliseen hallinto-oikeuteen vastaa yleistä kehitystä hallinto- ja valitusprosessien yksinkertaistamisesta.

Poikkeaminen suojelupäätöksestä

Tilanteisiin, joissa olosuhteiden muutokset merkittävästi vaikeuttavat suojelupäätöksen noudattamista, esitetään mahdollisuutta poiketa suojelupäätöksestä. Pirkanmaan maakuntamuseo pitää tätä myönteisenä erityisesti rakennuskannan tilan kannalta. Poikkeaminen mahdollistaa kehittyvien korjaustapojen ja -materiaalien hyödyntämisen

rakennuksen ylläpidossa ja ylipäätään tarkoituksenmukaisimman korjaustavan käytön. Myöskään käytön tulevat vaihtoehdot eivät välttämättä ole näköpiirissä suojelupäätöksen hetkellä, joten poikkeamismahdollisuus edistää suojeltujen rakennusten joustavaa ja monipuolista käyttöä. Lisäksi maakuntamuseo katsoo, että mahdollisuus poikkeamiseen suojelupäätöksestä edistää rakennusperintölailla suojeltujen kohteiden tasaveroista kohtelua muilla suojeluvälineillä, esimerkiksi maankäyttö- ja rakennuslain nojalla suojeltuihin kohteisiin nähden. Poikkeamismenettelyä hakuprosesseineen ja lausuntojärjestyksineen maakuntamuseo pitää asianmukaisena.

Menettely rikosasioissa

Maakuntamuseo pitää kannatettavana rikosepäilyyn liittyvän tarkastuksen rajaamista ELY-keskuksen ja Museoviraston suoritettavaksi, kun alueellinen vastuumuseo voi kuitenkin jatkossakin toimia tarkastuksessa asiantuntijana tarkastuksen toimittavan viranomaisen kutsusta. Ylipäätään keskitetty menettely varmistaa rikosepäilyasioiden valtakunnallisen vertailtavuuden ja linjanvedon.

Arvioitaessa lakiuudistusta alueellisen vastuumuseon tehtäväkentän kautta on syytä pyrkiä samankaltaiseen vastuuasetelmaan ja viranomaistyön järjestelyihin sekä rakennetun ympäristön että arkeologisen kulttuuriperinnön osalta. Näin ollen on hyvä tarkastella rikosepäilyyn liittyvää tarkastusoikeutta myös arkeologisten kohteiden yhteydessä. Muinaisjäännösten rauhoituksen valvonnasta ja vahingoittuneiden kohteiden tarkastuksista vastaa Museovirasto muinaismuistolain (295/1963) sekä Museovirastosta annettujen lain ja asetuksen perusteella.

4.2. Pääasialliset vaikutukset

Muutosesityksen vaikutuksesta viranomaisten toimintaan Pirkanmaan maakuntamuseo toteaa, että alueellisen vastuumuseon mahdollisuus tehdä suojeluesityksiä voi olla avuksi kulttuuriympäristön kokonaisvaltaisen suojelun edistämisessä. Maankäytön ohjaustehtävälle on hyödyksi, että alueellisen vastuumuseon käytössä on useita tasaveroisesti toimivia rakennussuojelun työkaluja. Maakuntamuseo painottaa myös, että suojelukohteita koskevan tiedon ylläpito, sen saatavuuden ja yhteensopivuuden kehittäminen ovat ensisijaisen tärkeitä eri suojeluvälineiden tarkoituksenmukaisen käytön takaamiseksi.

Rikosepäilyjen osalta Pirkanmaan maakuntamuseo yhtyy esityksen perusteluihin, että ehdotetut muutokset selkeyttävät viranomaisten keskinäistä vastuunjakoa.

Yhteiskunnallisten vaikutusten osalta Pirkanmaan maakuntamuseo toteaa, että esityksessä on perustuslain sekä muun hyvää hallintoa ja yhdenvertaisuutta koskevan lainsäädännön hengessä huomioitu osallisuuden, yhdenvertaisen kohtelun ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien edistäminen. Yhteiskunnallisina vaikutuksina voidaan pitää myös kulttuuriympäristön hyvään hoitoon liittyvien työtapojen kehittämistä sekä elinympäristön laadun ylläpitoa ja kehittämistä.

Vs. yksikön päällikkö Vadim Adel
Tutkija Anna Lyyra-Seppänen

PIRKANMAAN MAAKUNTAMUSEO Museokeskus Vapriikki,
Alaverstaanraitti 5, 33101 Tampere. Puh. 040 6730784. Fax: 03 5656 5141
Sähköposti: pirkanmaan.maakuntamuseo@tampere.fi www.vapriikki.fi

Tiedoksi: Pirkanmaan liitto; Museovirasto/Kulttuuriympäristöpalvelut; Pirkanmaan ELY-keskus/ Y-vastuualue/Yhdyskunnat ja luonto
AL-S/kml/mm/al-s/mh/au